

”צָמַר וּפְשָׁתִים” לתנא דבי רבי ישמעאל [ד ע"ב "תנא דבי" ... "פשתים לצמר"] (3)

הגמרא הוכיחה שהמילים "צָמַר וּפְשָׁתִים" מיותרות בפסוק של שעטנז, והן "מופנות" ללימוד פסוקים סמוכים, ממילא נלמד שמצוות ציצית דוחה איסור שעטנז, וממילא ניתן ללמוד את הכלל "עשה דוחה לא תעשה" (החובה שהפסוק יהיה "מופנה" על מנת ללימוד סמיכות הוא לרבי יהודה, והגמרא מנסה אף להכיל את הכלל הזה לשיטת בית מדרשו של רבי ישמעאל. תוס' ה ע"א ד"ה "לרבנן"). הגמרא כעת דנה בשיטת בית המדרש של רבי ישמעאל שסובר שכל "בגד" כוונתו לצמר ופשתים וממילא כאשר התורה מצווה להטיל פתיל תכלת מצמר בבגד העשוי פשתן – היא מצווה לכתחילה כלאים בציצית, לכן אין צורך בלימוד סמוכים, כך שקשה לשיטתם מה ניתן ללמוד מהמילים "צָמַר וּפְשָׁתִים"?

אם לא היה נכתב לשיטת תנא דבי רבי ישמעאל "צָמַר וּפְשָׁתִים" לא היה ניתן ללמוד סמיכות פסוקים להתיר שעטנז בציצית (כאמור בסוגיה הקודמת) וממילא היה נאסר כלאים בציצית.

והרי התורה מצווה "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתַנּוּ עַל צִיצִת הַכֹּהֵן פְּתִיל תְּכֵלֶת" (במדבר טו, לח), ולשיטת רבי ישמעאל בגד הכוונה לבגד העשוי מצמר ופשתים ופתיל תכלת עשוי מצמר, כמוכח מתיאור התנדבות העם חומרים למשכן "וּתְכַלְתֵּם וְאַרְגְּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים" (שמות כה, ד), ואם "שש" הכוונה לפשתן (כמוכח משמות לט) ברור ששאר החומרים שמופיעים בפסוק הם צמר (כמוכח מיחזקאל שבגדי הכהנים נטוו מצמר ופשתים).

אם כך התורה ציוותה ללבוש בגד מפשתן עם פתיל עשוי מצמר צבוע תכלת – הרי שהתורה ציוותה מלכתחילה כלאים בציצית ואין צורך להתיר זאת!

תנא דבי רבי ישמעאל: הוֹאִיל וְנֶאֱמָרוּ בְּתוֹרַה סְתָם בְּגָדִים (בפסוקים רבים מוזכר המילה "בגד"), וּפְרָט לָךְ הַכְּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶן צָמַר וּפְשָׁתִים ("בבגד צמר או בבגד פשתים") אִף לַל צָמַר וּפְשָׁתִים (משמע שבתורה סתם "בגד" כוונתה לצמר ופשתים).

רבי ישמעאל שבת כו ע"ב

בתיאור בגדי הכהן "וְאֵת מִכְנְסֵי הַבַּד שֵׁשׁ מְשֻׁזָּר" (שמות לט, כח) – יש לפרש ש"בד" – הכוונה לצמח הפשתן, שעולה מן הקרקע "בד בבד" (כל גבעול לעצמו), כצמח בעל עלים שאין לו ענפים (יומא עא ע"ב), מכך משמע ש"שש" הכוונה לצמח פשתן.

תורה שמות לט, כח

חקלאים גידלו את צמח הפשתן על מנת להשתמש בזרעיו להפקת שמן ומסיבי הגבעול טוו בד, בשיטת שתי וערב.

לשיטת תנא דבי רבי ישמעאל ניתן ללמוד כשיטת רבא, "הַכֹּהֵן" שיש לעשות את הפתיל כחומר של הבגד, ולכן אם הבגד מצמר יש לעשות את הפתילים רק מצמר ואם מפשתן יעשה רק מפשתן, ולא הותר כלאים בציצית. קמ"ל מהמילים "צמר ופשתים" שמוותר כלאים (ולכן יש צורך בדרשת סמוכים).

נאמר על בית המקדש השלישי שהכהונים "בְּבֹאֵם אֶל שַׁעְרֵי הַחֹצֵר הַפְּנִימִית בְּגָדֵי פְשָׁתִים יִלְבְּשׁוּ וְלֹא יַעֲלֶה עֲלֵיהֶם צָמַר בְּשָׂרְתָם" (יחזקאל מד, ז), ללמדנו שלעתיד לבוא הכהונים יתקרבו למדרגתו של הכהן הגדול ביום כיפור שלובש בגדי לבן העשויים רק מפשתן (מלב"ם). מכך משמע שהעבודות החיצוניות בבית המקדש נעשו בבגדים העשויים רק מצמר ומפשתים.

נביאים יחזקאל מד, ז

כיצד תנא דבי רבי ישמעאל יסבור כרבא?! הרי רבא סובר שכל בגד העשוי מכל חומר יתחייב בציצית, ולשיטתו מהכתוב "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם" לומדים שרק בגד העשוי מצמר או פשתים חייב בציצית!

רְבָא רַמִּי (הקשה): כְּתִיב "הַכֹּהֵן" (משמע שיש להכין את הציצית מ)מִין כֹּהֵן (אם הבגד ממשי יש לעשות לבגד פתילות ממשי) וְכִתִּיב "צָמַר וּפְשָׁתִים" (משמע מסמיכות הפסוקים לדרוש שעושים ציצית מכלאי צמר ופשתים) הֲאֵל כִּי־צַד? (פתילות מ)צָמַר וּפְשָׁתִים – פּוֹטְרִין (בגד העשוי) בֵּין בְּמִינָן בֵּין שְׁלֹא בְּמִינָן, (פתילות מ)שְׁאָר מִינֵין – בְּמִינָן פּוֹטְרִין שְׁלֹא בְּמִינָן אֵין פּוֹטְרִין.
לסיכום, מ"צָמַר וּפְשָׁתִים" לומדים שניתן לעשות פתילות מצמר ופשתים לכל הבגדים, ומ"הַכֹּהֵן" לומדים שפתילות מחומרים אחרים אפשר לעשות רק לבגד שעשוי מאותו חומר.

רבא שבת כו ע"ב

תנא דברי רבי ישמעאל סובר כדיוק של רבא "הכנה מין הכנה" ע"פ שיטתו: רק בבגד של מצמר ופשתן יש חובה בציצית (כשיטתו, כדלעיל), ובגד העשוי מפשתן – יטיל בו פתילות פשתן, ובגד העשוי מצמר – יטיל בו פתילות מצמר שיש לצבוע אותן בתכלת (תכלת הוא צמר, כדלעיל), לכן כתבה התורה "צָמַר וּפְשָׁתִים" ללמדנו שניתן לעשות פתילות מצמר לבגד פשתים, ופתילות מפשתן לבגד מצמר (ממילא התיירה התורה מ"צָמַר וּפְשָׁתִים" שעטנז בציצית וממילא יש מקור לכלל "עשה דוחה לא תעשה" וממילא צריך את המילה "עליה" בערוות אחות אשתו).